

— ביום היא, וכל הני עבודות — עבודת הקרבת קרבן הן [כמבואר ברש"י מקראי, עיי"ש].

ולמשקית סוטה — מנלן?

דאתיא "תורה" — "תורה". כתיב הכא בסוטה: "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת", וכתיב התם: "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט". מה משפט — ביום דווקא [כדילפינן במס' סנהדרין ל"ד ע"ב], אף כאן — ביום.

כא-א

שנינו במשנתינו: ולעריפת העגלה.

מנלן?

אמרי רבי ינאי: משום ד"כפרה" כתיב בה ["כפר לעמך ישראל"] — כקדשים, והקרבת קדשים, הא ילפינן לעיל דביום היא.

שנינו במשנתינו: ולטהרת מצורע.

מנלן?

דכתיב: "זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו".

שנינו במשנתנו: כל הלילה כשר לקצירת העומר וכו'.

מנלן?

דאמר מר: קצירה וספירה — בלילה, והבאה — ביום [וילפינן לה במס' מנחות ס"ו ע"א מקראי].

שנינו במשנתנו: ולחקטר חלבים ואברים.

מנלן?

דכתיב: "על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר".

שנינו במשנתנו: זה הכלל, דבר שמצותו ביום כשר כל היום.

והוינן בה: האי דקתני זה הכלל — לאתויי מאי?

ומבארין: לאתויי סידור בזיכין ופלוק בזיכין¹¹⁹ [שתי כפות מלאות לבונה] הבאים עם לחם הפנים, שנעשה דווקא ביום, וברבי יוסי.

דתניא: רבי יוסי אומר: אם סילק את המערכה הישנה של לחם הפנים בשחרית [בשחר], וסידר את המערכה החדשה ערבית¹²⁰ — אין בכך כלום, אף על פי שהיה במשך היום זמן שהיה השלחן בלא לחם.

ומה אני מקיים "ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד", דמשמע שצריך שיהא תמיד לחם על השלחן?

מהאי קרא ילפינן שלא ילין¹²¹ השולחן

וגם במשנה משמע דכשר כל היום דווקא, ולא בלילה. רש"ש.

121. כך נראה שהיתה גירסת רש"י הכא, וכן הוא בגמ' מנחות. אבל הגירסה בגמ' שלפנינו "שלא יהא".

119. האי דנקט סידור וסילוק בזיכין, ולא נקט סידור וסילוק הלחם, היינו משום דפשיטא מלתא דכי הדדי נינהו, ולא שמועין, דאפילו סידור בזיכין שלא בזמנו — פוסל. ריטב"א.

120. האי ערבית — לא בערב ממש קאמר, אלא לפנות היום. דהא כתיב: "ביום השבת יערכנו".

בלילה בלא לחם [ורבנן פליגי התם אדרבי יוסי, וסברי דאף ביום אסור שיהא השלחן בלא לחם].

שנינו במשנתינו: דבר שמצותו בלילה — כשר כל הלילה.

והוינן בה: האי כללא — לאתויי מאי?

ומבארין: לאתויי אכילת פסחים, שמצותה כל הלילה, ודלא כרבי אלעזר בן עזריה.

דתניא, כתיב: "ואכלו את הבשר בלילה הזה". אמר רבי אלעזר בן עזריה: נאמר כאן: "בלילה הזה", ונאמר לחלן גבי מכת בכורות: "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה". מה לחלן — עד חצות, כדכתיב התם: "כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים וגו'", אף כאן

— עד חצות דווקא מותר לאכול את קרבן הפסח, ותו לא¹²².

הדרן עלך הקורא למפרע

פרק הקורא עומד

מתניתין:

הקורא את המגילה, יכול לקראה בין עומד ובין יושב¹.

בין אם קראה אחד, ובין אם קראה שנים יחד — יצאו. ולא אמרינן הכא: "תרי קלי לא משתמעין" [והטעם יבואר בגמ'].

מקום שנהגו לברך לאחר קריאת המגילה — יברך². והיכא דנהגו שלא לברך — לא יברך. כלומר, אין צריך לברך.

122. אמנם גם לשיטת חכמים עשו סייג, ואוכלין רק עד חצות. ורשב"ג פליג, ואית ליה דאוכלין כל הלילה.

ועיי' בתוס' [ד"ה לאתויי], שכתבו, דנראה דהלכה כרשב"ג, ולהכי צריך למהר לאכול מצה בלילי פסחים קודם חצות. ושמא דווקא בקדשים עשו רבנן סייג, אבל באכילת מצה — לא. ועיי' בצל"ח בברכות [ט' ע"א].

1. רש"י והר"ן והריטב"א סוברים, דאין צריך לעמוד בקריאה אפילו לכתחילה. אבל בטור [סי' תר"צ] איתא: "בין עומד בין יושב — יצא". משמע דיצא בדיעבד, אבל לכתחילה — צריך עמידה. וכתב הב"ח, דלפי זה, בקריאת התורה — אפילו בדיעבד לא יצא בישיבה. דהא איתא בגמ': "מה שאין כן בתורה". אמנם המג"א [סי' קמ"א] פליג עליה.

וברמב"ם [פ"ב מהל' מגילה הל"ז] ובשו"ע

איתא: "אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחילה מפני כבוד צבור". ועיי' בבה"ל שם, שהביא בשם המטה יהודא, דסמיכה מותר. וכתב, דנראה דבשעת הדחק — יש לסמוך על זה. ועיי' בלחם משנה שדן בשיטת הרמב"ם, אי ביחיד קורא בישיבה לכתחילה, או דווקא בדיעבד. ועיי' בטורי אבן.

2. הריטב"א הביא, דבירושלמי [פ"ב ה"א] איתא, דרשאי להיות אחד קורא ואחד מברך. והיינו דווקא בברכות שלאחריה, אבל שלפניה — קורא עצמו חייב לברך. אבל בהגהת אשר"י כתב בשם אר"ז, דאפילו לפניה יכול אחר לברך. והיינו, דנחלקו הראשונים בברכות שאחריה, אי הוה על הקריאה, או דהוה על הנס. עיי' בר"ן וברשב"א בברכות [דף י"א]. אבל הברכות שלפניה — ודאי אקריאה קאי. וטעם האר"ז, משום דשומע — כעונה. ועיי' בעמק ברכה עמ'

ולאחריה. כלומר, הפותח — מברך לפניו, והחותם — מברך לאחריה, ושאר הקוראין לא מברכין כלל⁶ [וטעם מנהגנו שכל העולים מברכים — יבואר בגמרא]. בראשי הדרשים ובחולו של מועד, קורין ארבעה. אין פוחתין מהן, ואין מוסיפין עליהן, משום דאיכא בהני זימני ביטול מלאכה, דאף בחולו של מועד — מלאכת דבר האבד מותרת. ואין מפטירין בנביא משום האי טעמא גופיה [דביטול מלאכה].

ואף בימים אלו, שמוסיפין בהם קוראין, רק הפותח והחותם בתורה — מברך לפניו ולאחריה, ואין הקוראין הנוספים מוסיפין ברכה לפניו ולאחריה⁷.

זה הכלל:

כל שיש בו מוסף ואינו יום טוב — קורין ארבעה, והיינו, ראש חודש וחולו של מועד⁸. ובימים אלו, אין פוחתין, ואין

בימי שני וחמישי, ובשבת במנחה, שתקן עזרא³ שיהו קורין בתורה, קורין שלשה קוראין, כהן לוי וישראל. אין פוחתין מהן, משלשה קוראין, ואין מוסיפין עליהן.

ומאי טעמא דאין מוסיפין עליהן?

בשני וחמישי — משום בטול מלאכה, שהרי ימי מלאכה הן.

ובשבת — משום שכל היום היו רגלין לדרוש, והיו מתפללין מנחה רק סמוך לחשכה, ואם יוסיפו על הקוראין, יקשה לציבור העיכוב.

וכן, אין מפטירין⁴ בנביא⁵ בהני זימני, משום הני טעמי. בשבת — משום דטורח הוא לציבור. ובשני וחמישי — משום ביטול מלאכה.

הפותח והחותם בתורה — מברך לפניו

שאנטיכוס הרשע גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים. מה עשו ישראל, לקחו פרשה א' מהנביאים שענינה דומה לאותה פרשה — וקראוה. ועתה, אעפ"י שבטלה הגזירה — המנהג הזה אינו בטל.

5. והביא הר"ן: "כתב רב האי גאון, שמנהגות חלוקות הן בענין להפטיר בשבת במנחה, ועדיין יש בפרס ומדי הפטרות ידועות לשבת במנחה וכו'". עיי"ש. ועיי' בתוס' ד"ה הקורא.

6. כתב הר"ן, דהיינו משום שכולה חדא מצוה היא.

7. עפ"י תוס' ד"ה הפותח.

8. כתב הרא"ש במס' מועד קטן [פ"א סי' א'],

מ"ה ובזכרון שמואל סי' ל"ג.

עוד כתב הריטב"א, דמה שנהגו לכתוב הברכות בגופה של מגילה — אין בכך כלום. והכור לזהב דייק כן מהירושלמי, דאיתא התם: "ומעשה בר"מ, שקראה מיושב, ונתנה לאחר ובירך אחריה". דלאיזה צורך נתנה לזה שבירך? אלא ודאי דהברכות היו כתובות בה.

ובמחבר [סי' תרצ"א סק"ט] משמע דלא יכתבן לתחילה במגילה, וכ"כ שם המ"ב.

3. כך פירש רש"י. ותמה הברכי יוסף, הא במס' בבא קמא [פ"ב ע"ב א'] מסקינן, דמשה תיקן קריאת התורה, ועזרא רק תקן שיקראו ג' גברי י' פסוקין!

4. בטעם ההפטרות בנביא, הביא התוי"ט [פ"ג מ"ד], דבספר התשבי כתב, שמצא כתוב,

מוסיפין, ואין מפטירין — וכדלעיל.

גמרא:

ביום טוב — קורין חמשה.

תנא: מזה שאין כן בקריאת התורה, שאין קוראה בציבור — אלא מעומד¹⁰.

ביום הכפורים — קורין ששה.

מנחני מילי?

בשבת — שבעה.

אמר רבי אבהו: דאמר קרא, דאמר ליה קודשא בריך הוא למשה: "ואתה פה עמד עמדי", וכי הא דדייק ואמר רבי אבהו: אלמלא מקרא כתוב — אי אפשר לאומרו. כביכול — אף הקדוש ברוך הוא בעמידה. דהא אמר הקדוש ברוך הוא למשה "עמד עמדי", וכביכול עמד אף הוא כאדם.

ובימים אלו, אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהן⁹, ומפטירין בנביא.

ואף שמוסיפין בימים אלו קרואים, רק הפותח והחותם בתורה — מברך לפניה ולאחריה.

חזינן דבעינן עמידה כשקורא ומשמיע

וכתב, דלפי זה, בשמחת תורה, היה אסור להוסיף. ומסיק, דשרי להוסיף גם ביו"ט. והכי נמי איתא ברמב"ם [פי"ב מהל' תפילה הל"טז]. והרמ"א [סי' רפ"ב ס"א] כתב, דנהגו לא להוסיף ביום טוב, מלבד בשמחת תורה, דנהגו להוסיף. וכתב שם המשנה ברורה, דהיינו טעמא, כדי שיזכה כל אחד לקרוא בתורה בעת סיום התורה. ומשו"ה, אוקמי אדינא, כרוב הפוסקים, שמתירין להוסיף ביו"ט.

דהכא משמע, דאין איסור מלאכה מדאורייתא בחולו של מועד, מדאינו יום טוב. ועוד, מדכיל ליה בהדי ראש חודש, דאין בו איסור מלאכה — אלא מנהג לנשים. ועיי"ש דמסיק, דמלאכת חול המועד לא מתסרא — אלא מדרבנן. וכ"כ התוס' במס' חגיגה [י"ח ע"א, ד"ה חולו של מועד].

אמנם הביאו שם התוס', דגבי הא דאיתא במס' פסחים [ק"ח ע"א]: "כל המבזה את המועדות — כאילו עובד עבודה זרה", וילפינן לה התם מקרא, כתב הרשב"ם: "כגון עושה מלאכה בחולו של מועד". וכתבו התוס', דהא ליתא, דהא מדרבנן הוי!

9. כתב התו"ט, דאכולהו קאי. שבכולן מוסיפין — אם ירצו.

אבל הר"ן כתב, דדווקא בשבת מוסיפין, משום דליכא יומא דעדיף מיניה. ועיי' בתוס' רעק"א שתמה על זה, ונשאר בצע"ג.

ובשו"ת הריב"ש [סי' פ"ד] הביא דיש מפרשים כהר"ן, דדווקא בשבת מוסיפין. אבל ביו"ט — אין מוסיפין, שלא להשוותו לשבת.

10. המאירי הביא, דבירושלמי [פ"ד ה"א] איתא, דאסור אפילו בסמיכה. דכשם שניתנה התורה באימה, כך צריך לנהוג בה באימה. וכתב, דמכאן סמכו קצת חכמים למחות על החזן שסומך על הבימה. אלא, שאפשר לסמוך על הא דאיתא להלן: "משמת ר"ג ירד חולי לעולם וכו'". וכן בתוס' בזבחים [י"ט ע"ב, ד"ה עמידה] כתבו שלא לסמוך. וכן פסק המחבר [סי' קמ"א סעיף א'], דאסור לסמוך, אלא אם כן הוא בעל בשר [והמ"ב הוסיף, דה"ה חולה או זקן]. ועיי"ש עוד מש"כ במ"ב.

לאחרים, דהא הקב"ה עמד כשהשמיע למשה¹¹.

ועוד דייק ואמר רבי אבהו מהאי קרא: מנין לרב שלא ישב על גבי מטה, וישנה לתלמידו היושב על גבי קרקע¹², אלא, או ישבו שניהם על גבי המטה, או שניהם על גבי קרקע,

שנאמר: "ואתה פה עמד עמדי". חזינן דתרווייהו, הרב והתלמיד, צריכין להיות באותו מקום בישיבתם או בעמידתם.

תנו רבנן: מומות משה ועד רבן גמליאל, לא היו למדין תורה — אלא מעומד¹³.

משמת רבן גמליאל — ירד חולי לעולם, והיו למדין תורה מיושב מחמת חולשה.

והיינו דתנן: משמת רבן גמליאל — בטל כבוד תורה¹⁴.

כתוב אחד אומר במשה: "ואשב בהר". וכתוב אחד אומר: "ואנכי עמדתי בהר". קשו קראי אהדדי!?

אמר רב: עומד — ולומד מפי הגבורה, יושב — וישנה שוב לבדו מה שלמד.

רבי חנינא אמר: לא עומד ממש היה, ולא יושב ממש, אלא שהיה שוחה¹⁵.

רבי יוחנן אמר: באמת עומד היה, והאי דכתיב: "ואשב בהר" היינו שנתעכב שם, שאין ישיבה — אלא לשון עכבה [עיכוב]. שנאמר: "ותשבו בקדש ימים רבים", והיינו שנתעכבו שם ימים רבים.

לומדין מיושב.

14. ביאר בילקוט הגרשוני, דכוונת חז"ל, דעד זמנו של ר"ג היו למדים מעומד, כלומר, שהיתה להם אפשרות לפרנס את עצמם [כדאיאתא בחז"ל על הפסוק: "ואת כל היקום אשר ברגליהם" — זה ממונו של אדם, שמעמידו על רגליו]. והיות ולא היו צריכים שום חיזוק מאחרים, היו מכובדים בעיני העם, והיו דבריהם נשמעים.

אבל משמת ר"ג, ירד חולי לעולם. כלומר, שלא היה להם ממון — שמעמיד את האדם על רגליו, והיו למדים מיושב. כלומר, שהיו נסמכין על בעלי בתים, שתמכו בידם כדי שיוכלו לישוב באהלה של תורה. ועי"כ בטל כבוד תורה, כי חכמת המסכן בזויה, ודבריו אינם נשמעים. וזהו שאמרו: משמת ר"ג — בטל כבוד תורה.

15. כמשתחוה, ואפשר דהיינו משום כבוד שכינה. מהרש"א.

11. כך פירש התוי"ט. עיי"ש. והמהרש"א פירש, דהא דבעינן עמידה, ילפינן לה רק מהך דכתיב: "ואתה פה עמד עמדי". והך דמייתי: "אלמלא מקרא כתוב וכו' כביכול אף הקב"ה בעמידה", איצטריך ליה באידך דרבי אבהו, לאשמועינן דאף הרב — בעמידה.

12. הביא המאירי, דכתבו התוס' [אינם לפנינו], דהיינו דווקא בגירסא, אבל לעיין בסברא — רשאי הרב לישוב למעלה.

13. הקשה הרשב"א, הא אמרינן בב"מ [פ"ד ע"ב], דר"ג [כך גרס הרשב"א. אבל לפנינו הגירסא רשב"ג. ועיי' בקרבן נתנאל, שכתב משום כך, שתלמיד טועה כתב כן בשם הרשב"א] וריב"ק הוו יתבי אספסלי וכו', חזינן דבימי ר"ג למדו תורה מיושב, והכא אמרינן דעשו כך רק משמת ר"ג!?! עיי"ש.

והשפת אמת כתב, דאפשר דהיינו דווקא בתורה שבכתב, אבל תורה שבע"פ — היו

רבה אמר: רבות, דברים רכים ונוחין שקל לאדם לשמען — שמען משה מעומד, וקשות — שמען מיושב.

שנינו במשנתנו: קראה אחד קראה שנים יצאו וכו'.

כא-ב תנא: מה שאין כן בתורה, שאין קוראה — אלא אחד לברו¹⁶.

תנו רבנן: בתורה — אחד קורא, ואחד מתרגם. ובלבד שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין, משום דתרי קלי — לא משתמע.

ובנביא — אחד קורא, ואפילו שנים מתרגמין. ובלבד שלא יהו שנים קורין, ושנים מתרגמין.

וטעמא, משום שהתרגום אינו אלא כדי להשמיע לנשים ולעמי הארץ שאינם מבינים הקריאה. ולהכי, בתרגום של תורה, צריכין שישמעו היטב, כדי שיהו מבינין את

המצוות, ולהכי לא יתרגמו שנים. אבל בתרגום של נביאים — לא קפדינן כולי האי.

ובהלל ובמגילה — אפילו עשרה קורין, ועשרה מתרגמין¹⁷.

מאי טעמא?

כיון דחביבה, יהבי השומעין דעתייהו — ושמעי אפילו משנים¹⁸.

שנינו במשנתנו: מקום שנהגו לברך — יברך וכו'.

אמר אביי: לא שנו דבמקום שנהגו שלא לברך — לא יברך, אלא לאחריה. אבל לפניו — מצוה לברך.

דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות כולן — מברך עליהן עובר¹⁹ [קודם] לעשייתן.

16. כתבו תוס' והראשונים, דמה שנוהגין עתה שהש"ץ קורא עם העולה לתורה, תקון רבנן הכי, כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע. ועיי' ברא"ש ובב"י [סי' קמ"א].

17. רש"י לא גרס "מתרגמין", דהא אין תרגום בכתובים. ותוס' כתבו דבחנם מחקו, דודאי יש תרגום לכתובים, אלא שלא עשאו יהונתן, אלא בימי התנאים נעשה.

והרש"ש הקשה על דברי רש"י, אטו משום שלא נתחבר תרגום עליהם — אין יכולין להתרגם?! ועיי"ש מה שכתב. ובמסקנה כתב, דנראה דכוונת רש"י, דבציבור מתרגמין דווקא תרגום אונקלוס ויונתן בן עוזיאל, וכמש"כ הרא"ש [בסי' ו']. וכתב, דלפי זה סרה קושית התוס' על רש"י.

18. כתבו הר"ן והרשב"א, דמהאי טעמא, קורין יחד אף לכתחילה. אבל המאירי כתב, דמדתנן "יצא", משמע דדווקא בדיעבד. ובתוס' בסוטה [ל"ט ע"ב, ד"ה עד שיכלה] כתבו, דברכת כהנים אומרים כמה כהנים יחד, אידי דחביבה, כי האי דאמרינן הכא גבי מגילה. עיי"ש.

19. כתב הריטב"א, דהאי דנקט לישנא ד"עובר" ולא נקט "קודם", אשמועינן שלא ישהה בין הברכה למצוה, אלא שיעבור מזו לזו לאלתר. והביא בשם הירושלמי, דאם שהה כדי כל הברכה — חוזר ומברך לפניו.

ובמס' פסחים [ז' ע"ב] כתב הריטב"א בשם הרי"ט, דהאי דאמרינן דמברך עובר לעשייתן, היינו לאפוקי שלא יברך לאחר עשיית המצוה. אבל בשעת קיום המצוה — שפיר מברך.